

Egybeírás vagy különírás, kissé korrektebbül

Megdöbbenve vettem kézbe Csabay Károly írását a TMT 1998. évi 2. számában az egybeírás vagy különírás dilemmájáról. Megdöbbenésemet fokozta, hogy a szerző munkahelyeként magyartanár-képzésünk legfőbb fellegvárának, az ELTE Bölcsészettudományi Karának Központi Könyvtárát jelölte meg. Ettől az intézménytől igazán nem vártam volna, hogy munkatársai egyszerűen figyelmen kívül hagyják *A magyar helyesírás szabályait*.

Mindjárt a „kedvcsináló” bevezetőben valamiféle „Általános Tárgyszójegyzéket” hiányol Cs. K., amelyből, ha lenne, utána lehetne nézni a helyes írásmódnak. Örömmel súghatom meg: ilyen célra szolgáló „Általános Tárgyszójegyzékünk” van. A címe: *Helyesírási tanácsadó szótár*. Pont erre készült, hogy utána lehessen benne nézni kétségek esetén a helyes írásmódnak. Kiegészíti ezt egy *Műszaki helyesírási szótár* és egy *Kémiai helyesírási szótár*. Nagyon remélem, hogy ezek Cs. K. munkahelyén is megvannak, hiszen az el nem hanyagolható méretű könyvtár.

A létező mű pótlására Cs. K. valamiféle „*ököl-szabály*” megalkotását javasolja. Bizonyára *ököl-szabályra* gondolt, vagyis olyan szabályra, amely annyira egyszerű, hogy még az ökör sem téveszti el. Az ököllel belénk vert szabályoktól pedig jó szerencsénk mentsen meg.

Írása első, fejezetcím nélküli részében Cs. K. még valamennyire korrekt, legalábbis a felhozott helyesírási példákat illetően, amelyeket *A magyar helyesírás szabályainak* megfelelően ír le. Közülük egyedül az *egyházszuverenitás* vagy *egyház-szuverenitás* dilemmája támaszt kétségeket. A *Helyesírási tanácsadó szótárban* ugyanis nincs olyan példa, amelyből eldönthető lenne, hogy az *egyház* szót helyesírási szempontból eredetének megfelelően összetett szónak kell-e tekintenünk, vagy olyanak, amelynek a hajdani összetett volta

már elhomályosult. Ezt a kétséges példát talán legjobb lett volna most kihagyni.

A példákkal ellentétben, a magyarázó szöveggel már itt is baj van. A magyar helyesírás szabályai megfelelő pontjainak citálása helyett ugyanis Cs. K. valamiféle saját posztulátumokat állít fel, amelyekre vonatkozólag eldönti, hogy azokat nem vitatjuk. Érthetetlen, hogy létező szabályok felváltására miért van szüksége saját készítésű posztulátumokra. Nem is szólva arról, hogy posztulátumok nem alkothatók önkényesen. Posztulátumok csak akkor fogadhatók el, ha a belőlük levont következtetések helyesen írják le a valóságot. Így posztulátumokból le lehet vezetni egy matematikai vagy fizikai gondolatmenetet, aztán, ha a kapott eredmény fedi a valóságot, akkor a kiindulópont, vagyis a posztulátumrendszer helyesnek bizonyult, ha nem, akkor a posztulátumokat el kell vetnünk. Szabályrendszert azonban nem lehet posztulátumokból levezetni. A szabályrendszernek megegyezéssel vagy előírással alapszabályokon és alapelveken kell nyugodnia.

Az igazi baj azonban Cs. K. írásának *Mi a probléma?* és *Javaslat a megoldásra* című fejezeteiben támad. Mielőtt a részletekbe mennék, idézem *A magyar helyesírás szabályai* ide vonatkozó részét az 1984-es 11. kiadásból, amely még az Akadémiai Kiadónál, az MTA Helyesírási Bizottsága ellenőrzése alatt jelent meg, tehát autentikus. (Az 1997-es „legújabb kiadás” egy magánkiadó magánakciója, amely a teljes helyesírási szabályzat helyett valamiféle elemista szintű kivonatot közöl, az egybeírás-különírás kérdéséről például csak szűk egy oldalt.)

139. A külön- és egybeírásban három úgynevezett mozgószabály érvényesül:

a) Ha egy kötőjellel már tagolt szóhoz újabb, szintén kötőjellel kapcsolandó utótag járul, az első kötőjelet (mivel közzsói alárendelő összetételekben két kötőjel egy összetett szóban nem lehet) kihagyjuk, vagyis az

eredetileg kötőjelezett szórészt az új alakulatokban egybeírjuk: anyagcsere-vizsgálat, de: anyagcserevizsgálat-kérés; békeszerződés-tervezet, de: békeszerződés-tervezet-kidolgozás; kerekasztal-konferencia, de: kerekasztalkonferencia-rendezés stb.

b) Ha egy különírt szókapcsolat (pl. hajlított bútor) olyan utótagot kap (pl. gyár), amely az egészhez járul, az egyébként különírandó előrészt az új alakulatban egybeírjuk, és ehhez az utótagot (a szótagszámtól függetlenül) kötőjellel kapcsoljuk: hajlítottbútor-gyár. Hasonló esetek: hideg víz, de: hidegvíz-csap; házi feladat, de: házi feladat-készítés; légi fénykép, de: légifénykép-montázs; ...

Ritkábban ugyan, de előtag is járulhat a szókapcsolathoz: házi feladat, de: számtan-házi feladat.

c) Két azonos utótagú összetétel (pl. munkásszövetség, parasztszövetség) különböző előtagja gyakran lép egymással mellérendelt kapcsolatba (munkás-paraszt). Az ilyen szerkezetű minőségjelzős előtagot különírjuk az utótagtól: munkás-paraszt szövetség. Hasonlóképpen: szövőipar, fonóipar, de: szövő-fonó ipar; ajakhang, foghang, de: ajak-fog hang; ...

Az idézett szabályzatrészletből Cs. K. csak a c) pontot nem sérti meg. Legkutyábbul a b) ponttal bánt el példáiban, de az a) pontból is megsérti azt a szabályt, hogy *közszói alárendelő összetételekben két kötőjel egy összetett szóban nem lehet.* Így hát Cs. K. állításával ellentétben a helyes írásmód:

személyijövedelemadó-előleg (nem pedig személyi-jövedelemadó-előleg);

személyiigazolvány-szám (nem pedig személyi-igazolvány-szám);

kritikusút-módszer (nem pedig kritikusútmódszer);

régipénz-gyűjtés (nem pedig régipénzgyűjtés).

Ne hagyjuk magunkat Cs. K.-tól ilyen csúnyán becsapni.

Válas György
(OMIKK)

Rendezvénynaptár

Digitális könyvtárak '98. 3. ACM-konferencia a digitális könyvtárakról

Pittsburgh (USA), 1998. június 23–26.

Szervező: Robert M. Akscyn

RD2 213A Evans Road, Export

PA 15632 USA

E-mail: rma@ks.com

Könyvtárak: világméretű elérhetőség, helyi sajátosságok

Az Amerikai Könyvtárak Egyesülete 1998. évi konferenciája

Washington, 1998. június 25–július 2.

Szervező: The American Library Association

International Relations Office

50 E. Huron St.

Chicago, IL 60611-2795 USA

Tel.: +1-312-280-3201

Fax: +1-312-280-3256

E-mail: intl@ala.org

URL: <http://www.ala.org>

A könyvtárak együttműködése az információs társadalom kiszolgálásában

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete

30. vándorgyűlése

Salgótarján, 1998. augusztus 6–8.

Szervező: Magyar Könyvtárosok Egyesülete

1054 Budapest, Hold u. 6.

Tel./fax: 311-8634

E-mail: mke@mail.c3.hu

Kutatások és fejlett technológiák a digitális könyvtárak számára

Heraklion (Görögország),

1998. szeptember 21–23.

Szervező: University of Crete

Mrs. Rena Kalaitzaki

Computer Science Department

Ampelokipi, Heraklion

Tel.: +30 81 393504

Fax: +30 81 393501

E-mail: ecdl@cc.uch.gr

URL: <http://www.ics.forth.gr/2EuroDL>